

Adatokkal a jobb iskolákért

Az oktatás teljes nyitottsága még most is a távoli jövő zenéje. Ma még azzal küzdünk, hogy az iskolát ne pusztán helyszíneként, hanem tevékenységként értelmezzük.

De most a PISA történetéről szeretnék beszélni, arról, ahogyan az OECD felméri a világ 15 évesekének a tudását és képességeit. Ez a történet arról szól, hogy a nemzetközi összehasonlítás hogyan tette világméretű vállalkozássá az oktatást, amit egyébként belpolitikai ügyként kezelünk.

Nézzük, hogyan is nézett ki a világ a hatvanas években a középiskolát végzettek arányát tekintve. Mindenütt az USA volt az első helyen, és gazdasági sikerük nagy részét is annak köszönheték, hogy elsőnek mozdultak az oktatásban. De a hetvenes években némely ország beérte őket. A nyolcvanas években a tehetségesek meritési bázisának expanziója folytatódott. És a világ nem állt le a kilencvenes években sem. Tehát a hatvanas években az USA volt elől. A kilencvenes években már csak a 13. helyen volt, és nem azért, mintha romlott volna a minőség, hanem azért, mert máshol gyorsabban fejlődtek.

Korea a példa arra, hogy mi minden lehetséges az oktatásban. Két nemzedékkel korábban, Koreában az életszínvonal a mai afganisztáninak felelt meg, és akkor Korea egyike volt a legrosszabbul teljesítőknél az oktatás terén. Ma minden fiatal koreai elvégzi a középiskolát.

Ez azt mondja nekünk, hogy a világgazdaságban ma már nem a nemzeti szintű javulás a siker mércéje, hanem a világon legjobban teljesítő oktatási rendszerek állítják a mércét. A probléma az, hogy az iskolában eltöltött idő, avagy a megszerzett végzettség nem mindig mutatja jól, hogy mire képesek az emberek valójában. Gondoljunk csak meg, hogy bár munkanélküli diplomások vannak az utcákon, a munkáltatók mégis azt mondják, hogy nem találnak megfelelő képességekkel rendelkező munkavállalókat. Ez jól példázza azt, hogy a magasabb végzettségi szint nem jelent feltétlenül jobb képességeket, képzettséget, jobb állást és jobb életet.

A PISA programmal ezen a helyzeten akarunk valamelyest változtatni, azzal, hogy elkezdtük közvetlenül mérni az emberek alkalmazásképes tudását, készségeit. Még hozzá egy nagyon speciális nézőpontból. Kevésbé érdekelt minket, hogy vajon a diákok reprodukálni tudják-e, amit az iskolában tanultak. Azt vizsgáltuk, hogy el tudnak-e vonatkoztatni az iskolai szituációtól, és tudják-e használni a tudásukat egy új helyzetben. Voltak, akik bíraltak is ezért minket. Azt mondják, hogy az ilyenfajta teljesítménymérés szörnyen igazságtalan, mert olyan problémákon mérjük a diákok tudását, amilyenekkel még nem találkoztak. De ha elfogadjuk ezt a logikát/érvelést, akkor az egész életet igazságtalannak tekinthetjük. Mert az igazság próbája az életben nem az, hogy emlékszünk-e arra, amit az iskolában tanultunk, hanem az, hogy felkészültek vagyunk-e a változásra, fel vagyunk-e készülve pl. olyan állások betöltésére, amelyek még nem is léteznek, olyan technológiákra, amiket még ki sem találtak, és olyan problémák megoldására, amiket ma még nem is látunk.

És habár az elején hevesen ellenezték, az iskolai eredmények mérésének ez a módja lett a standard.. A legfrissebb, 2009-es PISA vizsgálatban 74 iskolarendszert mértünk fel, ezek a világgazdaság 87 százalékát fedik le. Ez az ábra mutatja az országok teljesítményét. Pirossal az OECD átlag alatt, sárgával az átlagosan, zölddel pedig a az igazán jól teljesítő országokat jelöltük. Láthatják, hogy Ázsiában Shanghai, Korea, Szingapúr, Európában Finnország, Észak-Amerikában Kanada teljesít nagyon jól. Az is látható, hogy legalább három és fél iskolaévnnyi

különbség van a Sanghaiban élő és a chilei 15 éves fiatalok tudása között. És ez a szakadék hét évre nő, ha a legrosszabbul teljesítőket is bevesszük. Hatalmas különbségek vannak abban, hogy a fiatalok mennyire állnak készen a mai gazdaság követelményeire.

De szeretnék egy másik fontos dimenziót is behozni a képbe. Az oktatással foglalkozók sokat beszélnek a méltányosságról. A PISA vizsgálattal meg akartuk mérni, hogyan is fest a méltányosság a valóságban, azaz mennyire tudják biztosítani azt, hogy a különböző szociális és anyagi háttérű embereknek egyenlőek legyenek az esélyei. Azt látjuk, hogy némely országokban a szociális háttér hatása a tanulási teljesítményekre nagyon erős. A lehetőségek egyenlőtlenül vannak szétosztva. A fiatal gyerekekben lévő lehetőségek nagy része pedig nincs kihasználva. Más országokban azt látjuk, hogy sokkal kevésbé számít az, hogy milyen környezetbe születik valaki bele. Mindannyian ott szeretnénk lenni a jobb felső negyedben, ahol a teljesítmények magasak és a tanulási lehetőségek egyenlően vannak szétosztva. Ide nem kerülnek be azok az országok, ahol a teljesítmény gyenge és nagyok a társadalmi különbségek. Persze vitatkozhatunk arról, hogy vajon jobb-e ott, ahol magasak a teljesítmények, de azon az áron, hogy nagyok a különbségek? Vagy inkább az egyenlőségre helyezük a súlyt, és fogadjuk el a közepes átlagszínvonalat? Valójában azonban, ha az ábrára tekintünk, azt látjuk, hogy van egy sor ország, ahol sikerül a kiválóságot az esélyegyenlőséggel párosítani. Ezek az országok a keveseknek adatott kiválóságtól eljutottak a mindenkinek lehetséges kiválóságig, és ez egy nagyon fontos dolog. Ez megkérdőjelezi azt a paradigmát, miszerint az iskolarendszer dolga a kiválogatás. És mióta ezek az eredmények napvilágot láttak, a politikusok, a tanárok és a kutatók a világ minden táján próbálják kitalálni, hogy mi is ezen országok sikerének titka.

De lépünk egyet vissza egy pillanatra, és nézzük meg azokat az országokat, amelyek elkezdtek a PISA-t. Őket egy színes buborékba teszem, a buborék nagysága pedig arányos azzal az összeggel, amit az országok a tanulókra költenek. Ha a pénz magyarázná a tanulói teljesítmények színvonalát, akkor a legnagyobb buborékokat a lista élén találnánk, nem igaz? De nem ezt látjuk. Az egy tanulóra költött pénz valójában kevesebb, mint 20 százalékát magyarázza az országok közötti teljesítménykülönbségeknek. Luxemburg, amelyik például a legköltségesebb rendszer, nem teljesít kiemelkedően jól. Amit látunk az az, hogy két ország hasonló ráfordítással nagyon különböző eredményt ér el. Azt is láthatjuk – és azt gondolom ez az egyik legbátorítóbb eredmény –, hogy már nem olyan világban élünk, ahol a Föld fel van osztva gazdag és iskolázott, valamint szegény és iskolázatlan országokra. És ez nagyon fontos tanulság.

Nézzük meg ezt közelebbről. A piros pont az egy tanulóra fordított kiadást mutatja az ország gazdagságához képest. Úgy is elkölthetjük a pénzünket, hogy megfizetjük a tanárokat és amint látják, Korea rengeteget fektetett abba, hogy a legjobbakat vonzza a tanári pályára. És Korea a hosszabb tanítási napokra is költ, ami megint csak növeli a költségeket. És végül, de nem utolsósorban, Korea nemcsak azt akarja a pedagógusoktól, hogy tanítsanak, hanem azt is, hogy ők maguk fejlődjenek. Beruháznak a szakmai fejlesztésbe, az együttműködésbe és még sok ilyen dologba. Ez mind pénzbe kerül. Mégis, hogyan engedheti ezt meg magának Korea? A válasz az, hogy a tanulók Koreában nagy létszámú osztályokba járnak. Ez az a kék oszlop, ami leviszi a költségeket. Ha a következő országot vesszük a listáról, Luxemburgot, akkor látjuk, hogy a piros pont ott van, ahol Koreáé, tehát Luxemburg ugyanannyit költ egy tanulóra, mint Korea. De amint tudják, Luxemburgban a szülők, tanárok és politikusok mind a kis létszámú osztályt kedvelik. Tehát ebbe fektetik a pénzüket, és a kék oszlop, az osztályméret, felviszi a költségeket. De még Luxemburg is csak egyszer tudja elkölteni a pénzét, és ennek az ára az, hogy a tanárok nincsenek igazán jól megfizetve. A tanulók nem

töltenek sok időt tanulással. És alapjában véve a tanároknak kevés időt fordítanak a tanításon kívüli dolgokra. Mint láthatják, a két ország különbözőképpen költi el a pénzét, és az, hogy hogyan költik azt el, többet nyom a latban, mint az, hogy mennyit költenek.

Térjünk vissza a 2000-es évre. Emlékezzünk vissza, ez volt az az év, ami után feltalálták az iPod-ot. És így nézett ki a világ a PISA teljesítmény tükrében. Az első dolog, ami szembetűnik, hogy a buborékok kisebbek voltak, ugye? Sokkal kevesebbet költöttünk az oktatásra, kb. 35 százalékkal kevesebbet. Most azt kérdezik, hogy ha az oktatás ennyivel drágább lett azóta, a minősége is megugrott ilyen mértékben? És a keserű valóság az, hogy nem sok helyen. De van néhány ország, ahol látványos javulás következett be. Németország, a saját hazám, 2000-ben a bal alsó negyedben teljesített, az átlag alatt, és nagy szociális különbségekkel. És emlékezzünk csak, Németország egyike volt azoknak az országoknak, amelyek a diplomások arányát tekintve jó helyen álltak. Nagyon kiábrándító eredmény. Az embereket sokkolta mindez. És az első alkalom volt, hogy a társadalmi vitákat hónapokig az oktatás dominálta Németországban. Nem az adók, nem más dolgok, hanem az oktatás volt a viták középpontjában. A politikusok pedig elkezdtek erre válaszolni. A szövetségi kormányzat drámai mértékben növelte az oktatási beruházásokat. Sok teendő volt a bevándorlók vagy a hátrányos helyzetű családokból jövő gyermekek esélyeinek növelését illetően. És ami igazán érdekes, ez nemcsak a meglévő politikák optimalizálását jelentette, hanem az adatok át is alakították a német oktatás mögött húzódó paradigmákat és hiedelmeket. Például hagyományosan a kisgyermek nevelését mindig is a családok ügyének tekintették, és azt az anyát, aki óvodába vitte a gyermekét, sokszor a családi kötelességeit elhanyagoló nőnek nézték. A PISA átformálta ezt a vitát, és a kisgyermekkor nevelést a német közpolitika fókuszába emelte. Vagy: Németországban a gyerekeket hagyományosan már 10 éves korukban szétválogatják olyanokra, akik majd a tudást gyártják, és olyanokra, akiknek be kell azzal érniük, hogy a tudásgyártóknak fognak dolgozni. Ez alapvetően az anyagi és szociális háttér alapján történt, de most ez a paradigma is megkérdőjeleződött. Sok a változás.

És a jó hír az, hogy kilenc évvel később, a minőség és a méltányosság terén is javulást tapasztalhatunk. Az emberek felvették a kesztyűt és csináltak valamit.

Vagy vegyük Koreát a másik oldalon. 2000-ben Korea elég jól teljesített, de a koreaiakat nyugtalanította, hogy a diákoknak csak kis hányada ért el valóban kiváló teljesítményt. Ők is felvették a kesztyűt, és Korea egy évtized alatt meg tudta duplázni a kiváló teljesítményt nyújtó tanulók arányát a szövegértés terén. Ha csak a legkiválóbbakra fókuszálunk, akkor az egyenlőtlenségek nőni fognak, és valóban, a buborék kissé el is mozdult ebbe az irányba, de a javulás még így is nagyon figyelemreméltó.

A lengyel oktatás generáljavítása hozzásegített ahhoz, hogy az iskolák közötti különbségeket drámaian lecsökkentsék, és egy fél iskolaévnnyel tudták növelni a teljesítményüket. És vannak mások is. Portugália konszolidálta a széttöredezett iskolarendszerét, emelték a színvonalat és csökkentették az egyenlőtlenségeket, és így történt Magyarország esetében is.

Szóval azt látjuk, hogy nagyon sok minden változott. Még azok is, akik azt mondják, hogy az országok relatív helyzete az ilyen PISA szerű vizsgálatokon kulturális, gazdasági és szociális tényező, a társadalom homogenitásának az eredője, még azok is el kell, hogy ismerjék, hogy lehet javítani az oktatáson. Lengyelország nem változtatta meg a kultúráját. Nem változtatta meg a gazdaságot, a lakosság összetételét, nem küldték el a tanárokat. Az oktatáspolitikát és gyakorlatot változtatták meg. Lenyűgöző.

Mindez felvet egy kérdést: Mit tanulhatunk azoktól a zöld negyedben lévő országoktól, akik a méltányosság és teljesítmény magas szintjét érték el és növelték az eredményességüket? És persze az is kérdés, hogy ami működik az egyik helyen, vajon működik-e máshol is? Természetesen nem lehet egy egész iskolarendszert lemásolni és áthelyezni máshova, de ezek az összehasonlítások rávilágítanak olyan tényezőkre, amik közösek a jól teljesítő országok körében. Mindenki egyetért abban, hogy az oktatás fontos. Mindenki ezt mondja. De az igazság próbája az, hogy hogyan súlyozzuk ezt a prioritást a többi prioritással szemben? Hogyan fizeti egy ország a tanárait a többi képzett munkaerőhöz viszonyítva? Hogyan beszél a média az iskolákról és a tanárokról? Ezek kritikus kérdések, és azt látjuk a PISA-ból, hogy a jól teljesítő oktatási rendszerek esetén a vezetők meggyőzték a lakosokat arról, hogy jobban értékeljék az oktatást és a jövőt, mint a jelenbeli fogyasztást. És tudják, mi az érdekes? Nem fogják elhinni, de vannak országok, ahol a legvonzóbb hely nem a bevásárlóközpont, hanem az iskola. Ezek a dolgok tényleg léteznek.

De az oktatás előtérbe helyezése csak egy része a képnek. A másik része az a meggyőződés, hit, hogy minden gyerek lehet sikeres. Vannak országok, ahol a tanulókat már nagyon korai életkorban szétválasztják. A tanulók tehát fel vannak osztva, tükrözve azt a meggyőződést, hogy csak néhány gyerek tudja elérni a világszínvonalat. De ez általában összekapcsolódik azzal, hogy erős társadalmi egyenlőtlenségek vannak. Ha Japánba megyünk Ázsiában, vagy Finnországba Európában, a szülők és a tanárok ezekben az országokban azt várják el valamennyi tanulótól, hogy sikeresek legyenek. És ez leképeződik a diákok magatartásába is. Amikor megkérdeztük a tanulókat, hogy mitől lehetnek sikeresek a matematikában, akkor az észak-amerikai diákok jellemzően azt mondták, minden a tehetség kérdése. Ha nem születtem matekzeninek, akkor jobb, ha mást tanulok. A japán tanulók közül 10-ből kilenc azt mondja, hogy ez attól függ, hogy mennyi energiát fektet bele, és ez nagyon sokat elárul a köröttük lévő rendszerről.

A múltban a gyerekeket egyforma módszerrel tanították. A PISA felmérésen jól teljesítő országokban a különbözőségeket differenciált pedagógiai gyakorlattal kezelik. Rájöttek, hogy minden tanulónak vannak valamiben különleges képességei, és személyre szabták a tanulási alkalmakat.

A jól teljesítő rendszerekre az is jellemző, hogy világos és ambiciózus követelményeket állítanak az egész vonalon. Minden tanuló tudja, hogy mi számít. Minden tanuló tudja, hogy mi kell ahhoz, hogy sikeres legyen.

Viszont sehol sem múlja felül az oktatási rendszer színvonala a tanárok színvonalát. A jól teljesítő rendszerekben nagyon megnézik, hogy hogyan toborozzák és válogatják ki a tanáraikat, és hogyan képzik őket. Megnézik, hogyan tudják a nehézségekkel küszködő tanár teljesítményét javítani, és hogy hogyan strukturálják a pedagógusok bérezését. Olyan környezetet teremtenek, amelyben a tanárok együttműködnek abban, hogy jó gyakorlatot alakítsanak ki. És intelligens utakat kínálnak a tanárnak, hogy előrejusson a pályáján. A bürokratikus iskolarendszerekben a tanárokat gyakran egyedül hagyják az osztályteremben egy sereg előírással arról, hogy mit kell tanítani. A jól teljesítő rendszerekben nagyon világos, hogy mi a jó teljesítmény. A standard elvárások magasak, de a tanárokat képessé teszik arra, hogy kitalálják, mit kell aznap tanítaniuk a diákoknak. A múltban a bölcsességet szállítottuk az oktatásban. Most a kihívás az, hogy képesek legyünk teret adni a tanulás során generált bölcsességnek. A jól teljesítők elmozdultak az elszámoltathatóság és kontroll bürokratikus és professzionális formáitól – vagyis attól, hogy ellenőrizzék, hogy vajon a tanárok azt csinálják-e az oktatásban, amit előírtak nekik – a munkaszervezés professzionális

formái felé. A tanárokat képessé teszik, hogy újítsanak a pedagógiában. A fejlesztést egyéni szükségük szerint ahhoz igazítják, hogy hatékonyabb pedagógiai gyakorlatot tudjanak kialakítani. A múltban a cél a szabványosítás és az alkalmazkodás volt. A jól működő rendszerekben a tanárok és igazgatók innovatívvá váltak. A múltban az oktatáspolitikai fókuszában a „tudással való ellátás” állt. A jól teljesítő rendszerek viszont segítettek a tanárokat és az igazgatókat abban, hogy kitekintsenek közvetlen környezetükből, meglássák, hogy a mellettük, körülöttük működő iskolák, tanárok mit csinálnak.

És a leglátványosabb eredménye a világszínvonalú rendszereknek az, hogy a rendszer egészében érnek el kiváló eredményeket. Látjuk, hogy Finnország jól teljesít a PISA-ban, de ami igazán lenyűgözővé teszi Finnországot, az az, hogy a tanulók közötti különbségeknek csak öt százaléka ered az iskolák közötti különbségekből. Minden iskola jól teljesít. Ez az, amitől a siker rendszerszintű. És hogyan csinálták? Oda fordítottak erőforrásokat, ahol a leginkább tudtak változtatni. A legjobb igazgatókat a legkeményebb iskolákba, és a legtehetségesebb tanárokat a legnagyobb kihívást jelentő osztálytermekbe helyezték.

És végül, de nem utolsósorban, ezek az országok összehangolják a szakmapolitikákat. Biztosítják a közpolitikák koherenciáját, és hosszabb időszakaszokra stabil környezetet teremtenek. és amibe belekezdenek, következetesen meg is valósítják.

Persze azzal, hogy tudjuk, mit csinálnak a sikeres rendszerek, még nem világos, hogy magunk, mit tegyünk, hogy javítsuk a sajátunkat. Ez világos, és ez az, ahol a PISA nemzetközi összehasonlításnak korlátai vannak. Ez az, ahol további és más jellegű kutatásokra van szükség és ez az, amiért a PISA nem veszi a bátorságot arra, hogy megmondja az országoknak, hogy mit kellene tenniük. A PISA erőssége abban van, hogy el tudja mondani, mit csinálnak mások. És a PISA példája azt mutatja, hogy az adatok néha hatásosabbak lehetnek, mint az oktatási működésre szánt pénzügyi juttatások adminisztratív kontrollja.

Tudják, sokak szerint az oktatásirányítás megváltoztatása olyan, mint a temetők költöztetése. Nem számíthatunk a bennük levőkre a költöztetésben. De a PISA megmutatta, mit lehet tenni az oktatásban. A PISA segítségével az országok meglátták, hogy lehet a helyzeten javítani. A panaszkodóknak pedig befogta a száját. És abban is segített az országoknak, hogy értelmes célokat tűzzenek ki, a legjobb országok által már elért, mérhető célokat. Ha segítünk minden gyerekeknek, tanárnak, iskolának, iskolaigazgatónak és szülőnek, hogy elhiggyék, hogy az előrelépés lehetséges, hogy csak a csillagos ég a határa az oktatás javításának, akkor leraktuk az alapjait egy jobb oktatáspolitikának és egy jobb életnek.

Köszönöm.

(Taps)